

РЕЦЕНЗИЯ

На научните трудове на ДОЦ. Д-Р ТАНЯ ГОЧЕВА ТАНЕВА,
преподавател в Тракийски университет – Стара Загора, Стопански факултет,

участник в конкурс за заемане на академична длъжност „професор“ в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.2. „Психология“, научна специалност „Икономическа психология и психология на труда“, за нуждите на Стопанския факултет на Тракийски университет – Стара Загора, обнародван в ДВ, бр. 17 от 21 февруари 2023 г.

Рецензент проф. д. пс. н. Снежана Евлогиева Илнева
Катедра „Социална, организационна, клинична и педагогическа психология“,
Философски факултет, СУ „Св. Климент Охридски“

ОБЩО ПРЕДСТАВЯНЕ НА МАТЕРИАЛИТЕ ПО КОНКУРСА

Конкурсът за заемане на академичната длъжност „професор“ в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.2. „Психология“, научна специалност „Икономическа психология и психология на труда“ е обявен за нуждите на Стопанския факултет на Тракийски университет – Стара Загора и е обнародван в ДВ, бр. 17 от 21 февруари 2023 г.

Основание за изготвяне на рецензията е решение на Научното жури, определено със Заповед № № 1651/11.05.2023 г. на Ректора на Тракийски университет – Стара Загора.

Единствен кандидат в конкурса е доц. д-р Таня Гочева Танева, преподавател в Стопанския факултет на Тракийски университет – Стара Загора. Документите на кандидата са изготвени съобразно изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България за заемане на академичната длъжност „професор“ и Правилника за развитие на академичния състав на Тракийски университет – Стара Загора.

Доц. д-р Таня Танева представя за участие в конкурса общо 40 публикации, от които 2 самостоятелни монографии:

- хабилитационен труд е монографията „Мотивация и структура на дейността“ с обем от 274 страници; Академично издателство на Тракийски университет, Стара Загора, 2023.
- монография, издадена на основата на защитен дисертационен труд „Субективни детерминанти на икономическия риск в дейността на аграрни предприемачи“ с обем от 207 страници, Академично издателство на Тракийски университет, Стара Загора, 2022.

Освен монографиите, за участие в конкурса са представени глава от колективна монография /“Влияние на предприемаческите стратегии за финансиране на бизнеса върху намеренията за продължаване на дейността, с. 50-76, в: „Бизнесът и развитието на регионите“, 2019/, учебник по Икономическа психология и глава в учебно пособие. Научните публикации в научни издания, реферирани в Web of Sciences и SCOPUS, са 17,

от които 4 са самостоятелни, а останалите са в съавторство. 18 са публикации са статии и доклади, публикувани в нереферирани списания с научно рецензиране или публикувани в редактирани колективни томове, от които 4 са самостоятелни, а останалите са в съавторство, като в значителна част от доц. Таня Танева е първи или втори автор. Преобладават публикациите на английски език – общо 28, които са публикувани в научни издания в чужбина.

Представената научна продукция отговаря в съдържателно отношение на профила на конкурса, а именно преобладаващите публикации са в областта на икономическа психология и психология на труда. Наред с това са приложени публикации в областта на социална и педагогическа психология, които съответстват на научните интереси и преподавателската дейност на кандидата. Разграничението между отделните области на публикациите е коректно отбелязано в представената справка.

ДАННИ НА КАНДИДАТА ЗА ПРОФЕСОР

Доц. д-р Таня Танева е завършила специалност „Психология“ с втора специалност „Философия“ в СУ „Св. Климент Охридски“. От 1999 г. до 2002 г. е докторант към Института по психология на БАН, София, като през 2003 г. успешно защитава докторска дисертация на тема „Психически детерминанти на стопанския риск в дейността на частните земеделски производители“ по научна специалност „Психология на труда и инженерна психология“. Кариерното ѝ развитие е в Тракийски университет, като последователно от 1989 г. израства през асистент, старши и главен асистент и от 2009 г. до момента е доцент по психология на дейността (икономическа психология) в Стопански факултет на Тракийски университет, Стара Загора.

Доц. Таня Танева има широка професионална и организационна ангажираност в рамките на Тракийски университет, като заема ръководни административни позиции и е дългогодишен ръководител на катедра „Обществени науки и бизнес езиково обучение“ към Стопански факултет, в периода 2011-2020 г. е главен секретар на Тракийски университет, била е председател на множество университетски комисии: по академична етика; информационна и медийна дейност; кариерно развитие; електронно и дистанционно обучение; издателски съвет. Наред с университетската кариера, доц. Таня Танева участва като експерт и консултант по въпросите на образованието на регионално ниво, както и има консултантска практика в областта на подбора и оценката на персонал и в организационно консултиране на фирми.

Доц. Таня Танева има активно участие в проекти, като участва в 14 университетски проекта, на 12 от които е ръководител, 5 национални и 6 международни проекта.

От справката е видно, че преподавателската дейност на доц. Таня Танева съответства на профила на обявения конкурс, като тя води лекции за ОКС „бакалавър“ и „магистър“ в пет факултета на Тракийски университет. Лекционните курсове са по икономическа психология, организационно поведение, делово общуване и фирмена култура, управление на конфликти, организационно консултиране, психология на бизнеса.

Доц. Таня Танева е научен ръководител на 52 дипломни работи на студенти в бакалавърска и магистърска степен и на учители-специализанти по I-ва, II-ра и III-та степен ПКС, като всички са защитили успешно. Тя има 2 успешно защитили докторанти от ПН „Управление на здравните грижи“ на МУ – Пловдив, а към момента е научен ръководител

на 3 докторанти от ПН „Икономика“, „Ветеринарно медицинска администрация“ и „Управление на социалните дейности“ в Тракийски университет.

ИЗПЪЛНЕНИЕ НА МИНИМАЛНИТЕ НАЦИОНАЛНИ ИЗИСКВАНИЯ ЗА ЗАЕМАНЕ НА АКАДЕМИЧНАТА ДЛЪЖНОСТ „ПРОФЕСОР“

От представената справка със съответния доказателствен материал се констатира, че доц. д-р Таня Танева покрива в количествено и качествено отношение минималните национални изисквания за заемането на академичната длъжност.

Представена е справка за забелязаните цитирания, които съдържат, освен цитирания в източници от български автори, и цитирания от чужди автори, в това число 7 цитирания в SCOPUS и Web of Science на статии в съавторство, публикувани в реферирани и индексирани научни издания. Списъкът на цитиранията дава основание да се констатира, че доц. Таня Танева е разпознаваем учен не само в национален, но и международен контекст.

Приложените справки и доказателства показват, че научната продукция на доц. Таня Танева съответства на минималните национални изисквания съгласно Правилника за прилагане на ЗРАСРБ (изменение и допълнение ДВ бр. 15 от 19.02.2019 г., таблица 1, Област 3. Социални, стопански и правни науки, 3.2. Психология).

При изискуеми 550 точки по наукометричните показатели, тя покрива почти двойно повече – 1050 т., които са, както следва: по показател А – 50 т., по показател В- -хабилитационен труд – 100 т., по показател Г- 422 т.; по показател Д- 200 т. и по показател Е- 278 т.

ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА И ОЦЕНКА НА НАУЧНАТА ПРОДУКЦИЯ НА КАНДИДАТА ЗА ПРОФЕСОР

Хабилитационният труд, с който доц. Таня Танева кандидатства в конкурса за професор, е монографията „Мотивация и структура на дейността“ с обем от 274 страници. Държа да отбележа, че още самото заглавие на монографията съдържа предизвикателство поне две основни причини. От една страна, проблематиката за мотивацията е доста изследвана и на пръв поглед е трудно да се намери изследователска „ниша“, която да установи нови насоки и тенденции в проучването на мотивите на личността. От друга страна, проблематиката за дейността е незаслужено забравена в последните десетилетия по ред причини, вероятно част от тях имат идеологически или прагматичен характер. Ако психологията на дейността е широко експлоатирана тема преди десетилетия, то в съвременната психология разбирането за дейността се допуска имплицитно, без да се търсят основания и доказателства за нейната структура и за прилагането на дейностния подход в различни сфери на човешкото функциониране. С монографията си доц. Таня Танева не само „възкресява“ проблематиката за дейността, но ѝ дава нова интерпретация, която я прави приложима в различни сфери на човешката дейност. Концепцията за търсенето на пресечни точки и по-точно за интегриране на мотивация и дейност е разгърната в 4 основни глави в монографията.

Първата глава проследява еволюцията на възгледите за дейността, като се отчита философската перспектива и се прави анализ на три основни етапа в изграждане на теория за дейността в психологията. Прави се преглед на приносите на Виготски, Рубинщайн и Леонтиев, но теориите се надграждат и се аргументира съвременното състояние на проблема, а именно т. нар. трета генерация – интервенционистка теория на дейността.

Разгледани са критиките по отношение на фундаменталната теория на дейността, развивана предимно в руската /съветската/ психология, но не са спестени и ограниченията на новата генерация теория, приложена за целите на организациите от съвременни западноевропейски автори. Обобщени са компонентите в структурата на дейността, анализирани са различни перспективи в разглеждането ѝ като система и е аргументиран цялостен системно-структурен подход при нейното изследване.

Втората глава е насочена към очертаване на теоретичните рамки на мотивацията. Основен акцент се поставя върху теориите за съдържанието на мотивите за труд, като процесните теории се прилагат в контекста на очакванията на личността и поставянето на цели. Съществено значение се придава на теорията за самодетерминацията и свързаните с нея теории, които дават подходяща основа за обяснение на движещите сили на човешкото поведение. Подчертава се ролята на три основни психологически потребности – от автономност, компетентност и свързаност, като се привеждат доказателства от направени мета-анализи за тяхното влияние върху развитието, процъфтяването, благополучието и удовлетвореността на личността. Представен е цялостен подход към разбиране на мотивацията, който се базира на интегрираните процесни модели за мотивация, но съдържа в себе и съдържателните аспекти на мотивацията.

Като цяло в първите две глави са анализирани и обобщени основните възгледи и постижения по отношение на дейността и на мотивацията, които служат за отправна точка за аргументиране на авторова концепция за тяхното интегриране, което е направено в трета глава. Тук е аргументирана концепцията на автора относно взаимодействието мотивация – дейност, като се подчертава, че то може да бъде разбрано през призмата на дейност-интегриран подход. Обособени са два типа мотивация, като се възприема идеята на Наваро /2011/, че трябва да се разграничи стартова или начална мотивация от процесна или поддържаща. Стартовата или началната мотивация задвижва дейността, енергизира започването на дейността, нейното начало и се разкрива чрез теориите за потребностите и очакванията. Процесната, поддържаща или текуща мотивация се обяснява чрез процесните теории за мотивацията – поставяне на цели, справедливост при връзката усилия- резултати, валентност-инструменталност, модел за характеристиките на дейността, ролята на възнагражденията, обратната връзка за изпълнението и концепциите за външна – вътрешна мотивация и самодетерминацията.

Мотивацията в структурата на дейността се обяснява като се обособяват подструктурите в дейността, отнасящи се до мотиви, цели, инструменти, поведение, резултати и обратна връзка. Представени са графични модели, които илюстрират както цялостната концепция, така и отделните компоненти като например мотиви и цели.

Четвъртата глава съдържа обобщени резултати от изследване на мотивация при предприемачи и административни служители, които се използват за верификация на предложени в трета глава модел. Използваният изследователски инструментариум съдържа методи за изследване на мотивите, ценностите, мотивация за постижения, склонност към риск и надситуативна активност. Чрез факторен анализ са изведени четири основни фактора за мотивация – вътрешна мотивация; статус/престиж; успех/разнообразие и автономност/доходи. Направен е сравнителен анализ на мотивацията при предприемачи и административни служители. Установява се влияние на склонността към риск, мотивацията за постижения и надситуативната активност върху част от мотивите за работа. Приложеният регресионен анализ разкрива влияние на мотивите върху устойчивостта на намеренията за дейност при предприемачи, като интересът към дейността детерминира

оптимистичните прогнози. Представените резултати то дисперсионен, корелационен и регресионен анализи са подходящи доказателства за предложения концептуален модел в монографията.

Монографията, издадена на основата на защитен дисертационен труд „Субективни детерминанти на икономическия риск в дейността на аграрни предприемачи“ с обем от 207 страници, по същество не се отчита при рецензиране на научната продукция в конкурса за професор. Въпреки това е нужно да се отбележи, че тя представлява интерес от гледна точка на отчитане на личностните детерминанти на предприетия риск и помага да се разбират факторите, които обуславят поемането на риск в предприемаческата дейност. Монографията е актуализирана в контекста на съвременната икономическа и социална ситуация и представлява интерес, тъй като предоставя цялостна концептуална рамка за разбиране на риска и икономическото поведение на предприемачите.

Съществена част от публикациите са в сферата на икономическата и трудовата психология, като тук са включени учебник по икономическа психология, както е множество публикации, които анализират факторите и детерминантите на икономическото поведение на личността. В теоретичен и емпиричен план се установява ролята на перцепциите за риск и неопределеност на средата и съвкупността от личностни фактори, които детерминират дейността на предприемачите. Вземането на решение и по-точно рационалността и субективната полезност при вземането на решение също определят насоката на научно-изследователската дейност на доц. Таня Танева.

Част от публикациите се отнасят до изследвания при социални работници, в това число установяване на ценности и на ролята на бърнаута за привлекателността на труда. Значимостта на тази професионална група в обществото у нас определя емпиричната ценност резултатите и изведените закономерности и тенденции могат да бъдат използвани при подбор и обучение на социални работници. Анализирани са резултати от собствени емпирични изследвания на трудовата мотивация на предприемачи, социални и медицински работници, студенти, като това допринася за установяване на спецификата на мотивацията при различни професионални групи. Професионалната подготовка при обучението на икономисти и медицински сестри, продължаващото обучение и развитие на компетентността и удовлетвореността от труда на ред професионални групи са други водещи тенденции в изследванията на доц. Таня Танева.

Със своята научно-изследователска дейност като цяло доц. Таня Танева обхваща значими проблеми на съвременната трудова, икономическа и организационна психология като риск и рисково поведение при предприемачи, вземане на решение, мотивация за труд, ценности на личността, професионална подготовка, обучение и продължаващо обучение, развитие на професионални компетентности, бърнаут и удовлетвореност от труда. Налице са множество емпирични данни от проведени изследвания, които са прецизно интерпретирана в съответствие с аргументирана теоретична рамка.

В областта на социалната психология и по-точна в сферата на психологическите аспекти на социалната работа се анализират ред проблеми, отнасящи се до насилието над деца и жени и трафика на хора. Аргументирана е необходимостта от програми за превенция на насилието и са очертани параметрите на социалната работа с хора, които са жертва на насилие или трафик. Поставя се акцент и върху предоставянето на социална грижа и подкрепа, промоция на здравето и на здравословен начин на живот за възрастни хора. Тази линия на изследване засяга проблеми на здравето и социалната подкрепа при представители

на третата възраст и има практическа ценност при създаване на здравни програми и програми за социална подкрепа и подпомагане.

В областта на педагогическата и специалната психология се разглеждат проблемите на интернет - зависимостта при деца, като е разработена и апробирана методика за диагностика на тенденции за формиране на зависимостта. Разработен е модел за изследване на интелекта при деца със специални образователни потребности, като е приложен моделът на Бине-Симон за диагностика на интелектуалните затруднения при деца с увреждания. Разработеният модел е предназначен за обучението на студенти по здравни грижи и социални дейности.

Анализира се дигитализацията и електронното обучение като съвременни тенденции в образованието като се проучват нагласите към електронно обучение на студенти.

Прегледът на научната продукция на доц. Таня Танева очертава богатство на интересите в различни проблемни области на психологията, но наред с това има ясни изследователски рамки, които могат да бъдат обобщени в няколко насоки: мотивация, ценности и удовлетвореност от труда; икономическо поведение, риск и оценка на риска, вземане на икономически решения, предприемачество; професионална подготовка, обучение и развитие на компетентности; социална работа, грижа и подкрепа за уязвими социални групи, в това число деца и възрастни и превенция и поддържане на здравето.

Научната продукция на доц. Таня Танева се отличава със структурираност и аргументираност в теоретичните анализи и систематичност при представяне на научните понятия и терминология. Проведени са множество емпирични изследвания, като е използвана съвкупност от количествени методи за изследване и са приложени статистически анализи, които установяват значими закономерности в трудовата и икономическата психология. Направените интерпретации се базират на теоретичните концепции, но същевременно се търси тяхната приложимост и се обосновават насоки за разработване на програми с практическа насоченост и стойност.

Предоставената документация за участие в конкурса е прецизно обобщена и систематизирана по отделните категории според наукометричните показатели, разграничени са публикациите в различните проблемни области на психологията и са представени официални справки за цитиранията и импакт фактора при цитиране в SCOPUS.

Нямам информация и не съм установила плагиатство в представените от доц. Т. Танева научни трудове.

ОЦЕНКА НА НАУЧНИТЕ И НАУЧНО-ПРИЛОЖНИ ПРИНОСИ НА КАНДИДАТА

Приносите на кандидата за академична длъжност „професор“ са коректно представени и напълно съответстват на приложената научна продукция. Справката съдържа приноси в четирите основни направления, в които са публикациите на доц. Таня Танева - икономическа психология; психология на труда; педагогическа и специална психология; социална психология, като за всяка от тях са изведени приноси в теоретичен, емпиричен, методичен и приложен аспект.

Приемам изцяло изведените в справката приноси, но бих искала да подчертая най-съществените от тях.

На първо място, представена е собствена концепция за дейността, която се използва като интегративен подход за обяснение и изследване на мотивацията. Обобщени са

съществуващите модели за дейност, като се отдава съществено значение на последното поколение теории за дейността и в рамките на тази парадигма се представя и аргументира собствен модел.

Обобщени са традиционните и съвременните разбирания за мотивацията, направен е паралел между тяхната теоретична стойност и приложимост в практиката и са аргументирани отделните подструктури в структурата на дейността и нейната свързаност с мотивацията – мотиви, цели, инструменти, поведение, резултати и обратна връзка за изпълнението. Като база се използват интегративните модели за процесната мотивация, но се отива отвъд тяхното механично приспособяване и се прилага напълно защитим и доказан с теории и приложни примери интегративен модел на дейност. Акцентът върху системно-структурния подход при изследване на дейността има изразена ценност в теоретико-емпиричен план, тъй като не само допринася за известно „реабилитиране“ на дейностния подход в съвременната психология у нас, но и за неговото верифициране чрез прилагане на интегративен подход за изследване на мотивацията.

От гледна точка на мотивацията се обобщени тенденции и закономерности с изразена теоретична и емпирична стойност, а именно разкрита е интензивността на мотивите за работа, установени са индикатори за мотивация в контекста на модела за подструктурите на дейността, а именно – устойчивост на намеренията за дейност, връзките на мотивацията с компетентност, общата удовлетвореност от труда и характера на взаимодействията в дейността. Подчертава се значението на личностните детерминанти на мотивацията – ценности, склонност към риск, мотивация за постижения, рационалност на поведението и надситуативна активност.

Посочените приноси имат значение за разбиране на природата на мотивацията, като отчитат съществуващите съдържателни и процесни теории за мотивацията, но се прилага холистичен подход към дейността и мотивацията.

Друга група водещи приноси са в изследване на детерминантите и факторите на икономическото поведение. Поставя се акцент върху перцепцията и оценката на риска, индивидуалните детерминанти при поемане на риск и предприемаческа активност, както и върху рационалността, прилагането на евристики и отчитане на субективната полезност при вземане на решение. Тези въпроси дават съществено приложение на психологията, позволяват трансфер към икономическото знание и служат като обяснителен модел на факторите, които предшестват и детерминират изборите на личността в икономически контекст. Всички тези въпроси са цел на изследване в съвременната поведенческа икономика, която прилага постиженията на психологията и най-вече отчита когнитивните и емоционалните измерения при вземането на решения, импулсивността, рационалността и склонността към риск, т.е. все проблеми, които са проучени и отразени в научните публикации на доц. Таня Танева.

Третата група приноси се отнася до приложението на психологията в социалната работа, като при тях доминира практическата полза и представляват ценност в дейността на социалните работници. Те са насочени към оказване на грижа и подкрепа на засегнати групи в неблагоприятно социално положение – деца, жени и възрастни хора.

Освен тези приноси, се обособяват и такива, които засягат процеса на обучение на различни групи – деца със специални образователни потребности, студенти, продължаващо обучение, дигитализация и изграждане на дигитална компетентност, приложимост на електронното обучение при студенти и в частност, при изучаване на чужди езици.

Необходимо е да се подчертае, че в научната продукция на доц. Таня Танева има баланс между теоретични, емпирични и практико-приложни приноси. Част от публикациите, особено в областта на икономическа и трудова психология, по които е обявен конкурсът, съдържат изведени закономерности с изразена научно-изследователска значимост и допринасят за обогатяване и развитие на съвременното психологическо знание. Друга част от публикациите, които се отнасят до психологически аспекти на социалната работа, имат изразена практико-приложна стойност. Същевременно с това те допринасят за утвърждаването и развитието на съвременната социална работа и служат като основа за разработване на програми за превенция и интервенция при работа с деца, жени и възрастни хора по ред социално значими проблеми – насилие, трафик на хора, здравословен начин на живот и промоция на здравето.

Научните публикации на доц. Таня Танева установяват закономерности, които са приложими в широк кръг професионални сфери - при предприемачи, служители в публичния сектор, учители, социални работници, здравни работници и др. Направените приноси от теоретичен и практико-приложен характер утвърждават психологията като наука и легитимизират нейната значимост и приложимост в различни области на човешката дейност.

ХАРАКТЕРИСТИКА И ОЦЕНКА НА УЧЕБНО-ПЕДАГОГИЧЕСКАТА ДЕЙНОСТ НА КАНДИДАТА

Нямам преки впечатления от преподавателската дейност на доц. Таня Танева, но учебната ѝ натовареност и фактът, че преподава в пет от факултетите на Тракийски университет са достатъчно показателни за нейната ангажираност и отдаденост като преподавател. Разработени са множество курсове, част от които са напълно нови и представляват интерес както за конкретните специалности, за които са предназначени, така и за други специалности в бакалавърска и магистърска степен и в следдипломна квалификация. Ангажираността ѝ в учебния процес и научните постижения безспорно допринасят не само да прилагане на психологическото знание в други сфери на висшето образование – икономика, педагогика, социална работа, здравни грижи, но и поддържат и повишават качеството на обучението.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Въз основа на направените изводи и констатации относно публикациите и приносите на доц. Таня Танева, категорично твърдя, че кандидатурата ѝ отговаря на всички изисквания на ЗРАСРБ и на Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности и на Правилника за развитие на академичния състав в Тракийски университет. Изпълнени са всички наукометрични показатели, като повечето от тях надхвърлят минималните национални изисквания.

Оценката ми е комплексна и обхваща научни-изследователската, преподавателската, експертната и практическата дейност на доц. Таня Танева. Научното ръководство на множество дипломанти позволява да се приложат знанията и опита ѝ при подготовката и обучението на бъдещите специалисти на Тракийски университет. Доц. Таня Танева успешно работи в съавторство и взаимодействия с други изследователи, което се

потвърждава и от съвместните ѝ публикации и работа в научно-изследователски екипи с учени и практики. Цитиранията на нейните публикации свидетелстват за научната ѝ разпознаваемост и принос към съвременната психология.

В резултат на високата положителна оценка на научната и преподавателската дейност на доц. д-р Таня Танева предлагам на уважаемото научни жури тя да бъде избрана за заемане на академичната длъжност „професор“ в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.2. Психология, научна специалност „Икономическа психология и психология на труда“.

21.06.2023 г.

Гр. София

Рецензент:

Заличено!

проф. д.пс.н. Снежана Илиева